

Karolina FIDYK
Małopolski Instytut Kultury, Kraków

„W TAKI SPOSÓB MOŻESZ ZOBACZYĆ JE TYLKO RAZ” - PREZENTACJA ZABYTEKÓW NIEDOSTĘPNYCH

Wstęp

Podróżowanie to dla wielu turystów odkrywanie tego, co ukryte, zapomniane, schowane i trudno dostępne. To wyszukiwanie obiektów nieujętych w folderach z atrakcjami, miejsc z różnych przyczyn nieopisanych w przewodnikach (np. zabytki będące w rękach prywatnych, na co dzień zamknięte, obiekty o przekształconej strukturze, zmienionej funkcji, czasem zagrażające bezpieczeństwu lub o nieodkrytej atrakcyjności), lecz również takich zabytków, które są opisane jako wyjątkowe, ale w rzeczywistości słabo widoczne i trudne do zwiedzenia (np. wieś łemkowska, której pozostałością jest zapomniany krzyż i zdziczałe drzewa owocowe, dawny sztekl, zarys romańskiego kościoła pod posadzką innego). Jest to swoiste hobby fascynatów historii i kultury, poszukiwaczy przeszłości – zazwyczaj znają oni całą dostępną literaturę na dany temat, tropią dziedzictwo, ciesząc się możliwością jego odkrywania, dzielą się na forach swoimi wyprawami i odkryciami¹.

Co jednak w sytuacji, kiedy chcemy pokazać ukryte dziedzictwo turystom, którzy nie mają takich inklinacji, ale poszukują ciekawych miejsc i fascynujących historii; stworzyć ofertę dla zwiedzających, którzy chcą

¹ Na przykład serwis: <http://eksploratorzy.com.pl/>.

poczuć związek z niezwykłym miejscem, ale nie mają specjalistycznej, często niedostępnej powszechnie, wiedzy? Jak udostępniać cenne obiekty, które w znikomym stopniu nadają się do zwiedzania, ponieważ ich funkcja lub stan na to nie pozwalają?

Zwiedzanie zestandaryzowane

Większość atrakcji turystycznych to dobrze skonstruowane produkty², promowane w mediach, posiadające specjalnie przygotowane materiały, których celem jest dostarczenie potencjalnemu odbiorcy informacji o historii, architekturze obiektu; dysponujące wykwalifikowaną obsługą ruchu turystycznego oraz całym zapleczem, poczynając od parkingów, na bazie gastronomiczno-noclegowej kończąc. Potężna machina turystyczna oferuje zwiedzającemu dawkę wiedzy, przeżyć oraz możliwość zakupu pamiątek. Tego typu oferta ma jeden mankament – nie jest unikatowa i limitowana. Za cenę biletu wstępu każdy dostaje taki sam pakiet.

Bardzo często w takim zestawie turysta nie dostaje nic poza tym, co widać. Wiele zabytków posiada tylko suche opisy detali architektonicznych, historii powstania. Najczęściej są one umieszczane na tablicach czy kartach, które raczej szpecą krajobraz i obiekt. Teksty są kolejną wariacją jakiegoś multiplikowanego opisu – czyli te same informacje pojawiają się w ulotkach, na tablicach i w przewodniku.

Zwiedzanie zindywidualizowane

Istnieje jednak całkiem spora grupa turystów, którzy poszukują czegoś więcej – zarówno jeśli chodzi o atrakcyjność/unikatowość obiektu, jak i sposób opowiadania o nim. Aby zmienić taki sposób informacji i prezentacji, warto obiekt potraktować inaczej i dokonać jego **interpretacji**³, poszukać znaczeń

² Produkt turystyczny – to zbiór użyteczności związanych z podróżami turystycznymi, czyli dostępne na rynku dobra i usługi turystyczne umożliwiające ich planowanie, odbywanie, przeżywanie oraz gromadzenie doświadczeń z nimi związanych (za: KACZMAREK, STASIAK, WŁODARCZYK 2005, s. 74).

³ Interpretacja to specyficzny sposób komunikowania się, wykorzystywany w turystyce w celu ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Zadaniem właściwej interpretacji jest wydobycie obiektów określonej przestrzeni ze sfery anonimowości, nadanie im charakteru (za: GAŁUSZKA 2008, s. 27).

i historii spoza kanonu. Istotny jest **kontekst zabytku**, ludzie, którzy byli z nim związani – w przeszłości i współcześnie. Ważne jest również, by turysta mógł zobaczyć to, czego nie widać – losy ludzi i przedmiotów, emocje, coś, czego nie dowie się z lektury stron internetowych i przewodników. To tworzenie **narracji** wokół obiektu pozwala go na dłużej zapamiętać, zanurzyć się w jego historii.

Interpretacja to zatem proces relacyjny, w którym zaprasza się turystów do odkrywania znaczeń jakiegoś obiektu lub przestrzeni nie poprzez informowanie, ale dialog i wykorzystywanie potencjału tkwiącego w wiedzy i doświadczeniu samych turystów. Ten proces ma w założeniu zmieniać nie tyle wiedzę o jakimś fragmencie historii czy kultury, ale przede wszystkim postawy i emocje turystów. Aby stali się świadomymi interpretatorami, zaangażowanymi (przez moment, kilka dni) w nową sytuację. Zatem jest to wykraczanie poza „zaliczanie atrakcji”. Taka postawa i projektowanie poniekąd „sytuacji twórczej” wymaga nie tylko zaangażowania po stronie turystów, ale również odpowiednich postaw i umiejętności po stronie tych, którzy zapraszają do takiej interpretacji.

Kluczem jest przekształcenie koncepcji narracji na metodę, za pomocą której będzie się można komunikować z publicznością – może to być (dla przykładu) happening, publikacja, aplikacja mobilna, fabularyzowana gra, wystawa, warsztat, niesztafpowe oprowadzanie, wielkoformatowa prezentacja multimedialna, szlak kulturowy/ścieżka tematyczna, spotkanie z ludźmi związanymi z zabytkiem. W ten sposób można wpłynąć na zapamiętanie obiektu i wyjątkowych przeżyć przez turystów.

Małopolskie Dni Dziedzictwa Kulturowego

Małopolski Instytut Kultury od 2002 r. realizuje przedsięwzięcie pn. Małopolskie Dni Dziedzictwa Kulturowego⁴. Co roku prezentowanych jest sze-

⁴ Jest to jedno z największych cyklicznych wydarzeń ukazujących i promujących bogactwo kulturowe Małopolski. Co roku, podczas kilku majowych dni, można nieodpłatnie zwiedzić wybrane obiekty, korzystając z materiałów przygotowanych specjalnie w tym celu, a także poznawać przeszłość i tradycje regionu, uczestnicząc w licznych imprezach towarzyszących. Wśród udostępnianych zabytków znajdują się także obiekty mało znane lub na co dzień niedostępne. Od wielu lat prezentacji wybranych zabytków towarzyszy fachowy, interesujący i oryginalny w formie komentarz, który nie tylko opisuje, ale również odkrywa historię Małopolski.

rokiej publiczności kilkanaście zabytków w Małopolsce (tab. 1). Priorytety projektu zmieniały się w czasie – na początku były to zabytki udostępnione do zwiedzania, ale nieznane i mniej promowane, leżące poza głównymi centrami turystyki.

Tabela 1. Wybrane obiekty udostępnianie podczas Małopolskich Dni Dziedzictwa Kulturowego, na co dzień niepełniące funkcji turystycznych⁵

Obiekty w rękach prywatnych	Obiekty w stanie ruiny	Obiekty pełniące funkcje publiczne/zakłady pracy
Dwór w Jakubowicach	Pałac w Pławowicach	Zespół gazowni miejskiej w Krakowie
Kolonia górnicza w Brzeszczach	Pałac w Kościelnikach	Zespół elektrowni miejskiej w Krakowie
Willa Domańskich w Nawojowej Górze	Dwór Popielów w Ściborzycach,	Zespół wodociągów w Krakowie
Dwór w Goszycach	Pałac Potockich w Krzeszowicach	Pałac Starzeńskich w Płazie – siedziba Domu Pomocy Społecznej

Źródło: pracowanie własne.

W ostatnich latach rozwój sektora turystycznego, wzmocnienie działań promocyjnych podejmowanych w oparciu o Internet oraz zwiększenie nakładów finansowych (ponoszonych przez gospodarzy obiektów czy lokalne samorządy) zmieniły sytuację – zarówno organizacji zajmujących się promocją dziedzictwa kulturowego i konstruowaniem oferty turystycznej, jak i tych, którzy poszukują informacji o ofercie turystyki kulturowej. Znalezienie informacji, dojazd i zakup oferty zwiedzania nie są już obecnie problemem. Powstał również Małopolski System Informacji Turystycznej⁶, który staje się platformą promocji regionu i zasobów dziedzictwa. Dodatkowo, w ostatnich kilku latach, znacząco wzrosła liczba ofert i wydarzeń kulturalnych w Małopolsce. Co zatem zrobić, by utrzymać konkurencyjność i zasadność Małopolskich Dni Dziedzictwa Kulturowego?

Podjęto decyzję o włączeniu do projektu obiektów, które jeszcze nie stały się atrakcją turystyczną lub nigdy nią nie zostaną, mimo bezsprzecznych walorów. Od kilku już lat w ramach Małopolskich Dni Dziedzictwa Kultu-

⁵ Wszystkie obiekty zostały opisane na stronie internetowej projektu: www.dni-dziedzictwa.pl.

⁶ <http://www.visitmalopolska.pl/Strony/msit-malopolski-system-informacji-turystycznej-359.aspx>.

rowego udostępniane są zabytki⁷, które muszą otrzymać dodatkową narrację objaśniającą lub gdzie trzeba podjąć się licznych działań, których celem jest zabezpieczenie obiektu i turystów. W ten sposób powstaje możliwość pokazania zabytków niedostępnych, mało popularnych lub wymagających opracowania pomysłu na ich prezentację.

W ramach wydarzenia pokazywane są zabytki, które nie pełnią na co dzień funkcji turystycznej, zgodnie ze wspomnianą zasadą „w taki sposób możesz zobaczyć je tylko raz”. Prezentowane są obiekty będące w rękach prywatnych (np. dwór w Jakubowicach⁸), miejsca, które pełnią funkcje publiczne (Dom Pomocy Społecznej w Płazie⁹) lub są zakładami pracy (zespół gazowni miejskiej oraz zespół elektrowni miejskiej w Krakowie¹⁰), wreszcie które wymagają objaśnienia, ponieważ duża część ich walorów jest ukryta lub nie istnieje (dwór Popielów w Ściborzycach¹¹). Wspólnie z gospodarzami obiektów Małopolski Instytut Kultury organizuje przedsięwzięcie, którego celem jest pokazanie obiektów, często spektakularnych, lecz wymagających opracowania pomysłu na ich prezentację – wyjaśnienia funkcji, pokazania osób związanych z tym miejscem, nieszampowego „udostępnienia”.

Obiekty niedostępne na co dzień – obiekty dostępne właśnie teraz

Należy zdawać sobie sprawę, jakiego nakładu pracy wymaga przygotowanie zabytku, a także jego właścicieli, na przyjęcie podczas tylko dwóch dni zwiedzania ponad 1500 osób. Podstawowym i niezbędnym warunkiem jest chęć. Administrator czy właściciel, który nie jest przekonany do takiej for-

⁷ Wszystkie zabytki udostępnione w ramach Małopolskich Dni Dziedzictwa Kulturowego zostały opisane na stronie internetowej projektu: www.dnidziedzictwa.pl.

⁸ Dwór w Jakubowicach (XII MDDK, 2009) – dwór znajduje się w rękach prywatnych, nie jest udostępniony do zwiedzania.

⁹ Pałac Starzeńskich w Płazie (XV MDDK, 2013) – w zabytkowym budynku obecnie mieści się Dom Pomocy Społecznej. Na co dzień obiekt nie jest udostępniony do zwiedzania.

¹⁰ Obiekty te (XV MDDK, 2013) pełnią na co dzień funkcję zakładów pracy (siedziba Tauron Dystrybucja S.A., Oddział w Krakowie oraz KSG w Tarnowie sp. z o.o., Oddział Zakład Gazowniczy w Krakowie) i nie są dostępne dla turystów.

¹¹ Dwór Popielów w Ściborzycach (XI MDDK, 2009) – prywatni właściciele przeprowadzają jego renowację, nie jest udostępniony zwiedzającym. Podczas wydarzenia wewnątrz pałacu znajdowało się w stanie ruiny.

Tabela 2. Schemat czasowego udostępniania obiektów zabytkowych nieprzystosowanych dla ruchu turystycznego

BEZPIECZEŃSTWO ⇨ - Analiza i plan zapewnienia bezpieczeństwa - Ewentualny zakup ubezpieczenia - Podział odpowiedzialności pomiędzy gospodarzem obiektu a organizatorem wydarzenia			
Bezpieczeństwo turystów		Bezpieczeństwo zabytku i jego zbiorów	
MOTYWACJA ⇨ - Stworzenie przestrzeni do rozmów i ustaleń dotyczących kwestii strategicznych – ważnych dla gospodarza obiektu i organizatora wydarzenia - Wypracowanie metod koordynacji działania, podejmowania decyzji, stworzenie zespołu roboczego			
Chęć ze strony gospodarzy i organizatorów; wyznaczenie osób odpowiedzialnych za organizację udostępniania, ich cele do osiągnięcia dzięki zaangażowaniu w to przedsięwzięcie.		Świadomość szans i zagrożeń płynących z udostępnienia obiektu szerokiej publiczności.	
TREŚĆ ⇨ - Opracowanie merytorycznego scenariusza prezentacji obiektu (interpretacja, komunikat, narracja).			
Interpretacja – warsztaty w gronie interesariuszy obiektu przeznaczone na pracę nad stworzeniem planu „prezentacji zabytku” Uwaga: różni interesariusze mogą mieć różne poglądy i uwagi, dlatego ważna jest praca metodą warsztatową umożliwiającą pogodzenie różnych „wariantów” i wyrażenie problemów. Kontekst – stworzenie komunikatu o obiekcie uwzględniającego jego specyfikę i rolę pośród innych, w tym jego obecne funkcjonowanie i rolę gospodarza.		Narracja – stworzenie scenariusza opowiadania o zabytku poprzez różne interaktywne formy prezentacji oraz włączenie w przygotowania i realizację takich działań: lokalnych podmiotów, społeczności lokalnej i innych interesariuszy.	
FORMA ⇨ - Prace nad udostępnieniem obiektu, - Przygotowanie się do obsługi ruchu turystycznego.			
Zaplecze, czyli umożliwienie dotarcia do obiektu – promocja, informacja, oznakowanie (także komunikacją zbiorową), parkingi, dojście do obiektu, toalety, zaplecze gastronomiczne.	Logistyka – działania zmierzające do sprawnego i funkcjonalnego udostępnienia budynku zwiedzającym, w tym ewentualne zabezpieczenia zapewniające ochronę turystom i obiektowi.	Wybór systemu organizacji zwiedzania – indywidualnie / z przewodnikiem / po wcześniejszej rezerwacji.	Nieprzewidziane sytuacje – np. niepogoda, duża frekwencja, inne czynniki ryzyka. Opracowanie scenariuszy na wypadek wystąpienia ryzyka.

Źródło: pracowanie własne.

my udostępnienia, prędzej czy później się wycofa, zwłaszcza że otwarcie budynku to dopiero początek...

Jednak takie udostępnienie zabytku to dla gospodarzy okazja do wielu zysków: zobrazowania swojej społecznej odpowiedzialności, pokazania dbałości o tradycję, „ocieplenia wizerunku”, wzrostu prestiżu, przypomnienia o postaciach związanych z obiektem, wypromowania nowej funkcji zabytku, jak również stworzenia (przećwiczenia) strategii udostępniania obiektu w wybranych momentach (dwór Emila Zegadłowicza w Gorzeniu Górnym¹² – fot. 1). Kilkakrotne zwrócenie uwagi na dany zabytek skutkowało podjęciem prac restauracyjnych lub wskazywało na jego potencjał (cmentarz wojenny nr 123 Łużna – Pustki¹³). W działaniach Małopolskiego Instytutu Kultury pojawia się więc również wątek dziedzictwa odrzuconego bądź zapomnianego – problem zadbania o dziedzictwo bez „właściciela” i korzyści płynącej z takiej opieki.



Fot. 1. Zwiedzanie dworu E. Zegadłowicza w Gorzeniu Górnym z przewodnikami – rodziną poety (XV MDDK, 2013)
(autor: P. Knaś; MIK)

¹² W dworze Emila Zegadłowicza w Gorzeniu Górnym (XV MDDK, 2013) działa muzeum artysty. Wnętrza są udostępniane po wcześniejszej rezerwacji oraz w czasie Nocy Muzeów i innych lokalnych wydarzeń kulturalnych.

¹³ Prezentacja cmentarza wojennego nr 123 na wzgórzu Pustki w Łużnej (VIII MDDK, 2006) zmobilizowała władze gminy do uporządkowania terenu i przygotowania go do zwiedzania. Od tego czasu trwają prace nad przywróceniem mu dawnej świetności – odbudowywana jest kaplica cmentarna, a w 2015 r. cmentarz ma być jednym z miejsc, w których organizowane będą obchody 100-lecia bitwy gorlickiej.

Aby można było zadbać o koncepcję zwiedzania, trzeba jednak w pierwszej kolejności pomyśleć o bezpieczeństwie – zarówno samego obiektu (i jego zbiorów), jak i zwiedzających. Niezbędnymi elementami są przygotowanie miejsc parkingowych i bezpiecznego dojścia do obiektu. Jako że obiekty te na co dzień nie gromadzą takiej liczby zwiedzających, wymaga to od organizatora przemyslenia, a nierzadko dużej logistycznej operacji związanej z zapewnieniem bezpieczeństwa turystom.

Aspekt logistyczny – jak się tam dostać?

Ważne jest też zapewnienie całego zaplecza logistycznego poczynawszy od toalet, przez oznakowanie dojazdu do obiektu, na posprzątaniu budynku (przed i po wydarzeniu) kończąc. W przypadku Małopolskich Dni Dziedzictwa Kulturowego sprawy te stają się istotnym punktem umów cywilno-prawnych pomiędzy MIK a gospodarzami. Niezwykle ważne jest zabezpieczenie się przed niespodziewanymi wydarzeniami, a przygotowywanie i negocjowanie umowy daje okazję do przemyslenia i opracowania różnych scenariuszy wydarzeń (np. gdy zawiedzie pogoda).

Kolejny aspekt związany z takim udostępnieniem zabytku, to decyzja, co tak naprawdę warto pokazać wewnątrz. Jak zabezpieczyć miejsca, których zwiedzać nie będzie można, a co przygotować w ramach głównej ekspozycji. Bardzo często zdarza się, że prywatni właściciele obiektów obawiają się prezentacji wewnątrz osobom postronnym, ze względu na niebezpieczeństwo późniejszego włamania i kradzieży. Jest to szczególnie istotne w przypadku zabytków, które nie są chronione/monitorowane, a ich właściciele nie mieszkają w zabytku.

Udostępnianie zabytku trzeba również przemyśleć logistycznie – bardzo często przepustowość obiektu jest niewielka. Budynek w jednym momencie może zwiedzać kilkanaście-kilkadziesiąt osób, a tymczasem chętnych jest o wiele więcej. To również kwestia do rozwiązania przez organizatorów. Warto zastosować system rezerwacji lub oprowadzanie ciągle. Oba te rozwiązania są jednak niedoskonałe – rezerwacja poważnie ogranicza możliwość udostępnienia zabytku wszystkim zainteresowanym, oprowadzania ciągle są wyzwaniem logistycznym, zwłaszcza w budynkach o małej powierzchni, i wymagają od przewodników ogromnej dyscypliny dotyczącej czasu spędzonego w jednym pomieszczeniu.

Aspekt logistyczny – co tam jest ciekawego?

Po zabezpieczeniu obiektu kolejnym etapem jest przygotowanie strategii prezentacji obiektu, ukazania jego kontekstów i kluczowych elementów, tak aby powstała spójna narracja i aby turyści poczuli, że są traktowani wyjątkowo. Bardzo często do takich działań angażowani są tzw. interesariusze: społeczność lokalna, pracownicy prezentowanych zakładów, rodziny związane z danym obiektem (PAWŁOWSKA 2002, s. 63–70). Taki proces to odrębne zagadnienie związane z kompetencjami animacji społeczno-kulturowej. Wymaga przemyślenia i czasu na osiągnięcie efektów.

Najbardziej zatem istotne jest pytanie – co tak naprawdę chcemy pokazać (URRY 2007, s. 176)? Wiele tego typu zabytków to obiekty pełniące inne funkcje. Ich wnętrza uległy zmianie, czasem wręcz zdegradowaniu w kontekście pierwotnych założeń. Jak odtworzyć klimat i unikatowość zabytku sprzed kilkudziesięciu lat? Jak np. oprzeć się tylko na zachowanych (z pietyzmem) detalach bądź materiałach archiwalnych świadczących o chlubnej przeszłości (pałac Potockich w Krzeszowicach¹⁴) (fot. 2)?



Fot. 2. Pałac Potockich w Krzeszowicach (XI MDDK, 2009)
– happening *Majówka Hrabiny Zofii*,
(źródło: archiwum MIK)

¹⁴ Pałac Potockich w Krzeszowicach (XI MDDK, 2009) – pałac w stanie ruiny, niedostępny wewnątrz. Podczas wydarzenia jednym z głównych punktów programu był happening *Majówka Hrabiny Zofii*. Inscenizacja opierała się na historii właścicieli pałacu, w poszczególne role wcielili się mieszkańcy Krzeszowic, a całość prezentowana była w autentycznych dekoracjach krzeszowickiego pałacu i parku.

Warto zaprezentować ludzi związanych z zabytkiem, wygląd i atmosferę z czasów jego świetności (fot. 3). W podstawowym wymiarze można to zrobić poprzez zdobycie bardzo dobrych przewodników – z dużą wiedzą, ale także ogromną wrażliwością, tak aby opowiadając, potrafili przemieścić turystów do poprzedniej epoki. W tej roli bardzo dobrze wypadają zatem sami gospodarze obiektów lub znawcy danego tematu. Jednak warto przemyśleć format takiego oprowadzania, aby zminimalizować ryzyko nudnego opisywania tego, „co widać”.



Fot. 3. Wystawa archiwalnych zdjęć rodziny Domańskich – mieszkańców willi w Nawojowej Górze (XV MDDK, 2013)
(autor: P. Hłyń; MIK)

W pałacach i dworach, których funkcja została zmieniona lub które są ruiną (pałac w Pławowicach¹⁵), można pokusić się o organizację happeningu, rekonstrukcji jakiegoś wybranego momentu z przeszłości, opracowanie zabawy, w którą będą mogli zaangażować się mieszkańcy, społeczność lokalna i turyści (fot. 4). W takich wypadkach warto postawić na interaktywność: zamiast pokazu tańca – wspólne warsztaty taneczne, alternatywą dla deklamacji wierszy przez zmuszonych do tego uczniów są warsztaty poetyckie czy slam na żywo, rekonstrukcja wykonana przez specjalistyczną grupę jest atrakcyjna, ale stworzenie happeningu, w który zaangażowali się

¹⁵ Pałac w Pławowicach (IX MDDK, 2007) – znajduje się w stanie ruiny. Podczas wydarzenia wnętrza obiektu nie były udostępnione do zwiedzania ze względu na bezpieczeństwo turystów.

społecznie mieszkańcy czy pracownicy może przynieść zdecydowanie więcej zabawy (KNAŚ 2011)! (patrz fot. 5).



Fot. 4. Pałac w Pławowicach (XI MDDK, 2009) – happening *Ogród poetów* na terenie dawnej posiadłości Ludwika Hieronima Morstina; aktorami byli mieszkańcy gminy Nowe Brzesko; tu: chór grecki złożony z dziewcząt – czyli uczennice nowobrzezkich szkół (źródło: archiwum MIK)



Fot. 5. Kolonia górnicza w Brzeszczach (XII MDDK, 2010) – *Babska Biesiada*, czyli siła brzeszczańskich kobiet: śpiew, taniec, stroje (autor: A. Miodyńska; MIK)

Kolejnymi propozycjami urozmaicającymi zwiedzanie mogą być specjalnie opracowane stanowiska warsztatowe, w których można poczuć się jak pracownik czy mieszkaniec danego obiektu (fot. 6). Zaaranżować można stroje, czynności, artefakty z przeszłości, a także umożliwić zabranie ze sobą pamiątki – dzieła własnych rąk czy pieczętki. Takie stanowisko nie może być czasochłonne z punktu widzenia odbiorcy. Wszystko powinno być jasne, klarowne i przygotowane do samodzielnego wykonania (np. w asyście przygotowanego współpracownika).



Fot. 6. Warsztat maziarski (XIV MDDK, 2012)
w Zagrodzie Maziarskiej w Łosiach
(autor: S. Wacłęga; MIK)

Równie istotnym elementem programu zwiedzania są czasowe ekspozycje – kreatywnie zaaranżowane, umożliwiające zabawę w odkrywanie, gwarantujące wrażenia zarówno dorosłym, jak i dzieciom (fot. 7). Również proste, wielkoformatowe plansze prezentujące przeszłość zabytku lub jego kontekst mogą urozmaicać oczekiwanie na swoją kolej zwiedzania.

Przemyślane foldery czy publikacje, które nie mają charakteru ogólnikowego opisu zaopatrzonego w zdjęcia, lecz zawierają reportaże historyczne oparte na losach autentycznych postaci lub obrazują jakieś ciekawe zagadnienie związane z obiektem, mogą być uzupełnieniem zwiedzania tam, gdzie brakuje jakichś istotnych fragmentów w tkance zabytku, pokażą to, co schowane lub zatarte oraz będą pamiątką, do której można wrócić.



Fot. 7. Muzeum Jana Wnęka w Odporyszowie
– czasowa ekspozycja przygotowana w ramach XI MDDK, 2011
(źródło: archiwum MIK)

Wielkim wyzwaniem jest wytworzenie w zabytku „atmosfery z tamtych lat”. Stroje z epoki, użyte artefakty są jej namiastką; prezentacje materiałów ikonograficznych objaśniają i wskazują na detal i jego pochodzenie, spotkania z pasjonatami, którzy pokazują swoją bezpośrednią relację z historią obiektu są też istotne, ale to nie wszystko. Zawsze trzeba pamiętać o jakimś elemencie, który zadziała na zmysły turysty – zapach, dźwięk, smak, widok – i stanie się wrażeniem spotkania z żywą historią. Tu możliwości jest wiele: warsztaty śpiewu, zapach ciasta pieczonego w kuchni dworskiej i możliwość jego skosztowania, wjazd żołnierzy na koniach, fabularyzowana, udźwiękowiona prezentacja multimedialna. To wytworzenie ulotnej chwili, w której nasi turyści przez moment czują historię nieomal przez skórę.

Na pytanie, po co podejmować takie wyzwanie, po co pokazywać działające zakłady pracy, szpitale, pałacowe domy starości, obiekty użyteczności publicznej, prywatne domy i ich zabytkowe wnętrza, zabytki „nagryzione zębem czasu”, odpowiedź jest następująca: bo turyści lubią zaglądać za kulisy, mieć możliwość wyjątkowych odkryć, gospodarze zabytków chcą się chwalić działaniami konserwatorskimi oraz bogatą historią swoich rodzin czy korporacji, czasem szukają możliwości sfinansowania prac renowacyjnych.

To tworzenie nowej jakości turystyki kulturowej – unikatowej i niepowtarzalnej oferty, która angażuje wszystkie zmysły i zapada w pamięć.

Bardzo istotny jest wpływ takiego przedsięwzięcia na konstruowanie marki regionu – Małopolski, która komunikuje, że tradycja, dziedzictwo to nie wyjątek i święto, ale część bogatej tożsamości, współczesnego życia w zgodzie z poszanowaniem historii. Dlatego warto czasem wyjść poza schemat pokazywania tego, co znane i dostępne i spróbować wykreować wydarzenie, w miejscu nieznanym i niedostępnym, tak aby poczuć się prawdziwym odkrywcą.

BIBLIOGRAFIA

- GAŁUSZKA N., 2008, *Turystyka dziedzictwa*, Kraków.
- KACZMAREK J., STASIAK A., WŁODARCZYK B., 2005, *Produkt turystyczny. Pomysł. Organizacja. Zarządzanie*, Warszawa.
- KNAŚ P., 2011, *Małopolskie Dni Dziedzictwa Kulturowego a lokalne sceny kultury* (<http://badania-w-kulturze.mik.krakow.pl/2011/05/20/dziedzictwo-i-impreza/>).
- PAWŁOWSKA K., 2002, *Percepcja dziedzictwa kulturowego i postawy wobec jego ochrony*, [w:] K. Pawłowska, M. Swaryczewska (red.), *Ochrona dziedzictwa kulturowego. Zarządzanie i partycypacja społeczna*, Kraków.
- URRY J., 2007, *Spojrzenie turysty*, Warszawa.
- www.dnidziedzictwa.pl.
- www.badania-w-kulturze.mik.krakow.pl.
- www.visitmalopolska.pl/Strony/msit-malopolski-system-informacji-turystycznej-359.aspx.